

Ненад Милошевић

ОТКРИЋЕ ЖИВЕ ПРОШЛОСТИ

Петар Цветковић: *Божјиње песме*, Народна књига/Алфа, Београд, 1998.

Можда се са питањем значења и тумачења поезије Петра Цветковића на почетку новог века може поставити и питање схватања модернизма у српској поезији друге половине двадесетог века. Чини се да поезију овог песника после четири деценије можемо узети као нову парадигма у размислима о модерном и модерности у српској послератној поезији.

Императив да се буде модеран није мимоишао ни најбоље српске послератне песнике. Ако се за српску послератну поезију и може рећи да није расла у откривању поезије Т. С. Елиота (како је једном за своју генерацију рекао Шејмас Хини), она је ипак један корпус поезије модернизма увек имала на уму. Модернизам у српској послератној поезији често се бркао и поистовећивао са авангардом и поставангардом. Он је више био декларативан и жељен него што је био проживљен, више формалан него садржајан.

Та тежња да се проникне у традицију антике и јудеохришћанских митова и да се истовремено нађе упориште у модерном времену у коме би се то наслеђе могло трансцендирати (или одбацити) обележила је и српску поезију двадесетог века. Та традиција у српској поезији захватана је кроз националне митове и симболику као граница до које се могло ићи. Таква митологија била је по правилу проткана идеолошко-политичким мотивима, и као таква скоро да је била подразумевана. С друге стране поезија песника који су покушали да отворено одбаце традицију није могла да постигне довољну уверљивост и универзалност јер је била лишена посебног и локалног. У српској књижевности друге половине двадесетог века статус песни-

ка и писца морао се задобити брзо јер се он везивао за социјалну сигурност и извесну слободу од мњења. Стрпљивост и истрајност у стваралаштву једноставно је била неисплатива.

Сада када читамо *Божјиње њесме* Петра Цветковића и узгред бацамо поглед и на неку ранију песму и књигу овог песника можемо да уочимо једну јасну линију његових песничких преокупација и стремљења, иако је отвореност његове поетике несумњива и очигледна. Петар Цветковић као да је све популарнију постмодернистичку идеју о релативности историје прихватио већ на почетку, шездесетих и седамдесетих година. Сазнање да смисао треба тражити изван историје изворно је песничка.

Захваћени вишевековним тражењима историјских континуитета и праваца ми смо данас изгубили осећај цикличне пуноће а тиме и трансцендентално значење људских подухвата. Поезија модернизма у својим најбољим издањима тежила је да нађе референцу и да попуни празнину која је настала услед одсуства заједничке свести о миту. Она је тематизовала у крупним потезима, иако често врло комплексно, јудеохришћанске и грчко-латинске митове. Тек је у поезији друге половине двадесетог века установљена једна *археологија садашњосћи*, свест да сви газимо по седиментним слојевима *сћвари* и *речи* генерација које су такође живеле наслеђујући баштину јудеохришћанске и грчко-латинске цивилизације. У поезији једног Дерека Волкота, на пример, и других значајних савремених песника присуствујемо својеврсним локализацијама познатих и откривању непознатих митова као и религиозног фолклора. Добре од лоших песника данас управо одваја органско преузимање мита и митологије за разлику од артифицијелног коментарисања и апострофирања митова код слабијих песника.

Укоренјивање савременог човека у митолошко и обредно, у органско и архаично једна је од главних песничких и интелектуалних преокупација у поезији Петра Цветковића. Спонтани развој тематизација и мотива у свим његовим књигама говори о свесном стремљењу ка једном песничком идеалу: открићу *живе њрошлосћи* у свакодневном животу.

Обичне су се приче у архаичном времену могле причати увек, али су се митови, односно истините приче, како нам говори Елијаде, по правилу причале у јесен и зиму, ноћу. И *Божјиње њесме* Петра Цветковића окупља време око Божића, почетак литургијског опонашања живота Исуса Христа. Песник нас у свечану атмосферу празника уводи евиденцијама старих и заборављених призора у природи и у домаћинству, али и уочавањем древних људских чинова у градском и приградском животу.

*Ходамо њоследње недеље њосне
њоред ледене обесћи воде, с једне и друге сћиране
коју Крсћишћел онда најречац крсћи.
Да се није хваћала њако, ишли бисмо с главом
надоле, њо нафћним мрљама.
Ињак, све брже шаран изумире. Гргеч се
не мресћи...*

На просторима са којих песник пева још и данас влада паганска носталгија за природом која је такође посвећена Христовом присуствошћу. Поред црквених правила и процедура на југоистоку Европе задржао се и посебан религиозни фолклор. И управо су ти пагански ритуали и религиозни фолклор оно што песник уводи као нешто што је због напора модерни-

тета на овим просторима, потиснуто и презрено, али дубоко укореењено и присутно и у савременом човеку. Религиозни ритуал јесте управо начин да се поново сједине време и простор, *сада* и *овде* у човековој позицији спрам божанстава, људи и природе. Цветковић у Божићним песмама успева да свакодневне ситуације постави у тај шири религиозно-митолошки контекст нашег бивања. И када читајући ове песме изгубимо интерес за време у којем се изричу песник нас у савременост врати неком фразом или евиденцијом, (избеглице, риболовци, нафтне мрље итд) подсећањем на наше проблеме и преокупације. При томе аутор неосетно прелази из једног временско-смисаоног плана у други, из једне оптике у другу, из једне перспективе у другу, из макро света мита у микросвет садашњости, из секвенцијалног доживљаја историје и времена у ванвременски свет мига. И призори који наизглед немају везе са митом обременени су неким малим чудом, мистеријом коју научни дух можда може брзо да разреши, али само парцијално, специјалистички.

*Кад вече у коритио сџане, онда и ос водена
брзаке смири. Тако се нађе местџа
за сџине рибе, гођене гнусно
маџиљом одозго. Као да одаџле никуда не жури,
унајмљена, вода која џу ради за воденичара.
Уџорно, међуџим, у џалогу с џруњем
џраје нека џригушена снага,
коју овдашњи мешџани боље знају.
Ако не у џиру, неџио се около догађа,
где сџрасџи оживе у додиру с рубом...*

То пребацивање из једног дискурса у други из једног у други план, често само у једној реченици, понекад оптерећује песму граматичким нестабилностима и пренапрегнутом синтаксом које и од читаоца траже дуги дах и стрпљење. Али у таквим песмама и може да се догоди оно што је најверљивије у поезији: нестајање границе између дословног и метафоричког значења.

Права драма поезије можда и јесте у истовременом пробијању у прошлост и будућност да би се осетила измичућа садашњост, оно што провоцира част и достојанство. Облицима које затичемо у прошлости придодажемо наше коментаре, седиментне слојеве будућности, траг и нит за неког другог који ће доћи. Због тога је поезија Петра Цветковића значајна пре свега по својим тематизацијама.

Када прочитамо *Божићне џесме* нисмо сигурни о чему те песме говоре, о градском или сеоском животу, о прошлом или савременом животу, о миту или свакодневном, о светом или профаном. Необично је да у једној по обиму невеликој песничкој књизи стаје толико *видљивости* и толико *исказа*, толико сете и толико хумора (који би захтевао један посебан осврт). Из добре поезије заправо говори сам живот, наше скривености и слутње, наше интуиције и визије.

Па због чега нам се чини да је поезија Петра Цветковића апсолутно модерна када нам многи њени елементи (мотиви, теме, лексика итд.) сугеришу супротнo? Па можда и због тога што читајући је задобијамo слободу да се кроз историјске формације и дискурсе крећемо необавезно, ношени једино амбицијом да досегнемо непосредност бића, идентитет у слободи.

истовремено поштовање и необавезност ауторитету прошлости, што можемо да уклонимо вештачку границу између урбаног и руралног, што не морамо да се заклињемо ни у град ни у природу. Скоро све те слободе освојене су у поезији Петра Цветковића. И та разлика између посвећеног читања и новинарске граје о књижевности и поезији можда је највидљивија у случају песника о коме говоримо. У времену позивања на националне митове и истовремено интимно презирање прошлости које је у људе готово педесет година на овим просторима усађивано, *Божјиње ђесме* Петра Цветковића исцељују нас од те шизофреније, уверавајући нас да не смемо одустати од покушаја да ствари видимо онаквима какве јесу.